

Moselagens förbud mot samkönat sex

Av Torkel Lindahl, pensionerad präst och systemutvecklare, f.d. studentpräst i Credo.

14 november 2024, torkel@etlindahl.se

Bakgrunden

Frågan om samkönat sex diskuteras i många samfund idag. Själv hör jag hemma i en så kallad samarbetskyrka (EFS/Svenska kyrkan) och räknar med att även vi kommer att behöva "ta tag i frågan" inom inte alltför lång tid. Då kan det vara bra att vara förberedd genom att lyssna till dem som hunnit längre i samtalen, till exempel EFK. Min djupdykning i ämnet inspirerades av hur ett par texter ur Tredje Moseboken behandlas i boken **Helighet och barmhärtighet – Slutrapport från Evangeliska Frikyrkans arbetsgrupp för bearbetning av frågan om samkönade relationer 2021-2023**¹. Gruppen har gjort ett mycket ambitiöst arbete med att samla tänkvärda synpunkter på frågan om samkönat sex. Förbudet i moselagen behandlas på sid 169-182 och det lämnade mig med en känsla av att arbetsgruppen inte förmått gå till botten med frågan om vad det egentligen är som förbjuds.

Problemet

De aktuella verserna lyder så här (i Bibel 2000):

- "Du får inte ligga med en man *som man ligger med en kvinna*; det är något avskyvärt."
(3 Mos 18:22)
- "Om en man ligger med en annan man *som med en kvinna*, har de båda gjort något avskyvärt."
(3 Mos 20:13a)

Dessa verser är de enda två ställen i moselagen där homosexuella handlingar uttryckligen nämns. Två av de tre texter i Nya testamentet som uttryckligen nämner homosexuella handlingar anspelar dessutom på dessa två verser. Även om moselagens bud inte utan vidare kan anses gälla för oss kristna så är det begripligt att mycken möda har lagts på att förstå exakt vad det är som förbjuds i dessa verser.

Det som gör verserna svårtolkade är den del som ovan kursiverats. Grundtexten har där ett hebreiskt uttryck, miš^ebe^e iššah², vars betydelse inte är given. Ordet miš^ebe är en pluralform av miškab som är ett så kallat ma-nomen härlett ur verbet šakab som betyder "ligga". Här står det i den grammatiska form som kallas "status constructus" vilket innebär att det följande ordet ungefär motsvaras av en svensk genitivbestämning. iššah är det vanliga hebreiska ordet för "kvinna". Frågan är dels hur ordet miškab ska förstås, dels hur konstruktusbestämningen ska förstås.

Ett hebreiskt ma-nomen modifierar det underliggande verbets betydelse på något sätt. Det kan beteckna platsen där den handling som verbet avser äger rum. Med den tolkningen skulle ordet på svenska motsvaras av "säng" eller "bädd". Ett ma-nomen kan också avse själva handlingen, i detta falla liggandet i sig. På svenska skulle det kunna motsvara substantivet "ligg" (som i "engångsligg"). Jämför hur vi kan bilda ordet "gång" av verbet "gå" och att det kan avse både det man går på och själva gåendet i sig. En hebreisk konstruktusbestämning kan även den ha många olika betydelser. Bestämningen kan vara subjekt eller objekt till huvudordet eller karakterisera det på något annat sätt. Sammantaget ger detta många tolkningsmöjligheter, men gruppen nöjer sig med att redovisa tre:

¹ ISBN 978-91-527-6600-2

² Bokstaven Š återger en hebreisk bokstav som uttalas som det svenska sje-ljudet. ^e betecknar en knappt hörbar vokal. b uttalas som v efter vokal. Det avslutande h:et i iššah ska inte uttalas. Betoningen ligger i båda orden på den sista vokalen.

1. miškab tolkas som platsen där man ligger och bestämningen som en possessiv genitiv: "en kvinnas bäddar".
2. miškab tolkas som platsen där man ligger och bestämningen som en kvalitativ bestämning: "kvinnobäddar".
3. miškab tolkas som syftande på själva handlingen (liggandet i sig) och bestämningen som objekt till liggandet (alltså den som personen i fråga ligger med): "ligg med en kvinna".

På de flesta ställen där ordet miškab förekommer, bortåt 30 ställen, betyder det tveklöst "bädd" men det finns på ytterligare fem ställen som har med sex och samlag att göra, även de med en konstruktusbestämning:

- I 4 Mos 31:17,18,35 och i Dom 21:11 står uttrycket miškab zakar där miškab står i status constructus (singularis) och zakar är ett ord som kan betyda "man" men egentligen avser det manliga könet. Här handlar det om att de kvinnor som "haft samlag med en man" eller "har legat med någon man" skulle dödas.
- I 1 Mos 49:4 klagar patriarken Jakob på sin son Ruben: "Du intog din faders säng" (B2000) där "faders säng" i grundtexten är miškab^ebe `avika (det senare ordet betyder "din fader"). Jakob syftar på det tillfälle då Ruben låg med hans bihustru Bilha, 1 Mos 35:22.

En trovärdig tolkning bör gå att använda även på dessa båda uttryck, i alla de sju aktuella texterna. Gemensamt för dem är att de handlar om sex och att den grammatiska strukturen är densamma.

Den traditionella översättningen har i 3 Mos 18 och 20 samt i 4 Mos 31 och Dom 21 uppfattat miškab^ebe `iššah respektive miškab zakar enligt tolkning 3 ovan: "som man ligger med en kvinna", "som har legat med en man". Arbetsgruppen avvisar denna tolkning och det viktigaste argumentet verkar vara att miškab "mer troligt betyder just 'bädd'" (sid 177). Tolkingen blir dessutom omöjlig i 1 Mos 49 då den skulle innebära att Ruben hade sex med sin fader. Gruppen undersöker inte några andra sätt att förstå konstruktusbestämningen än att den skulle avse den person man ligger med.

När arbetsgruppen undersöker alternativen 1 och 2 ovan blir uppgiften att förstå vilken kvinna som avses respektive vad en "kvinnobädd" är för något. Arbetsgruppen verkar också, utan att det uttryckligen sägs, utgå från att uttrycket avser att begränsa förbudet till att endast omfatta homosexuella handlingar av någon viss typ eller i något speciellt sammanhang. Arbetsgruppen diskuterar flera tänkbara tolkningar men ingen av dem förmår ge en rimlig mening åt alla tre uttrycken "kvinnobäddar", "mansbädd" och "din faders bäddar".

Min slutsats av detta misslyckande att finna en rimlig mening på alla relevanta ställen är att ordet uppenbarligen inte betyder "bädd" på dessa ställen. *Arbetsgruppens* slutsats blir i stället att vi egentligen inte vet vilka former av homosexuell samlevnad som avses. Denna osäkerhet följer sedan med när man kommer till de texter i Nya testamentet (1 Kor 6:9 och 1 Tim 1:10) som genom sitt ordval hänvisar till dessa verser i moselagen: "en ansvarsfull evangelikal bibeltolkning behöver konstatera att det inte går att säga säkert vilken typ av sex som förbjuds här, annat än att den är samkönad, precis som i texterna i 3 Mos" (sid 204, se även sid 169).

Ett annat perspektiv

De sju verser där ordet miškab är svårtolkat skiljer sig från de ställen där ordet betyder "bädd":

- Ordet har en konstruktusbestämning vilket det inte har i de texter där det tveklöst betyder "bädd".
- När det böjs i plural får det maskulin ändelse; när ordet betyder "bädd" böjs det som femininum.
- Det styrs inte av en preposition vilket alltid är fallet när det handlar om att någon ligger på en bädd.
- Sammanhanget handlar i alla sju verserna, men inte på några andra ställen, om sex och samlag.

Ordet *miškab* med en konstruktusbestämning finns på ytterligare ett ställe, i 2 Sam 4:5, där det berättas om hur Ish-Boshet blev mördad medan han "låg och **sov**" (B2000) eller "låg och **vilade middag**" (SFB2015). Grundtexten har där ordet *miškab* i status constructus och med en kvalitativ bestämning "han låg **middagstidens liggande**". Folkbibeln har här alltså en mer texttrogen översättning. Att uttrycket inte kan betyda "på middagsbädden", alltså att han låg på en bädd som var avsedd särskilt för siestan, framgår dels av vers 7 där det sägs att han låg på sängen i sitt sovrum, dels av att uttrycket inte styrs av någon preposition utan är direkt objekt till verbet *ligga*.

I ljuset av dessa iakttagelser förefaller det mest troligt att ordet *miškab* med en konstruktusbestämning inte betyder "bädd" utan "ligg". Bestämningen kvinna respektive man ("kvinnoligg", "mansligg") bör liksom "din fader" inte tolkas som den person man ligger med utan, precis som i 2 Sam 4:5, som en kvalitativ bestämning som klargör vilken sorts liggande som avses: "ett ligg som en kvinna gör", "ett ligg som en man gör" respektive "det ligg som din fader skulle ha gjort".

Med denna tolkning blir alla de svårtolkade texterna begripliga:

- De två texterna i 3 Mos handlar då om att en man inte får ligga med en man "så som en kvinna ligger (med en man)". Preciseringsen behövs kanske för att klargöra att det inte är förbjudet för två män att ligga i samma säng utan att ha sex, till exempel om en familj är väldigt trångbodd. Denna tolkning klargör också att det är den man som ligger med en annan man som betar sig som en kvinna, inte att han tvingar den andre att bete sig som en kvinna (vilket är ett alternativ som arbetsgruppen överväger, men förkastar). Det harmonierar också bättre med moselagens förbud för en man att klä sig i kvinnokläder – en man ska inte bete sig som om han vore kvinna.
- Texterna i 4 Mos 31 och Dom 21 preciserar begreppet "känna": De kvinnor som ska dödas är de som inte bara i allmänhet har känt en man utan de som har "känt" en man i den sexuella betydelsen av ordet, de "som en man har legat med".
- Jakobs klagomål mot Ruben i 1 Mos 49 är att han tog den plats i äkta sängen som tillhörde Jakob. Ordagrant säger han till Ruben att "du steg upp (till) din faders ligg" med ett hebreiskt verb som även kan betyda "upphöja sig" eller "förhäva sig". Hans brott var att han förhävde sig mot sin far genom att ta hans "ligg" med Bilha. Jämför hur kung Davids son Absalom ligger med sin faders bihustrur (2 Sam 16:21) som det yttersta tecknet på sitt uppror.

Om den här föreslagna tolkningen är riktig blir det i grunden ointressant att, som arbetsgruppen gör, diskutera vad de enskilda orden ("kvinna", "bädd") syftar på. Det är det sammanhållna uttrycket som är intressant. Uttrycket innebär då inte heller någon begränsning av förbudet, alltså att det syftar på endast någon viss form av samkönat sex, en funktion som motsvarande uttryck inte heller har i 4 Mos 31 och Dom 21. De klargör endast att uttrycken "ligga med" respektive "känna" handlar om samlag.

För fortsatt samtal

Jag är medveten om att den tolkning jag föreslår innebär att moselagens förbud mot samkönat sex måste förstås som väldigt generellt. Perspektivet på liggandet vänds visserligen ("som en kvinna ligger med en man" i stället för "som man ligger med en kvinna") men i allt väsentligt stöder min tolkning den traditionella utläggningen av förbudet. Detta kan i sin tur kan göra det svårare att nå fram till den "radikala medelväg" som arbetsgruppen föreslår. Men eftersom de två förbudstexterna har en central roll i förståelsen även av andra bibelverser som handlar om samkönat sex är det angeläget att det exegetiska grundarbetet inte kör in i en återvändsgränd eller stannar halvvägs.

Denna uppsats ska ses som ett bidrag till det fortsatta samtalet om dessa texter. Tillsammans har vi större chans att se fallgropar och hitta en väg framåt. Den som hittar svagheter i mitt resonemang eller har andra kommentarer eller frågor är välkommen att höra av sig!